

**Vladimír Jeníček – Jaroslav Foltýn:
Globální problémy a světová ekonomika.**

1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, XVIII + 269 stran, ISBN 80-7179-795-2 (signatura knihovny ÚMV 50 574 PK).

Lidstvo se během 20. století začalo stále více propracovávat k poznání, že jeho samotná existence by mohla být ohrožena v důsledku některých nechtěných vedlejších efektů rychlého civilizačního rozvoje. Nejzřetelnější charakter měla po většinu tohoto století ohrožení, spojená se zhoršujícím se životním prostředím v důsledku nekontrolovatelného rozvoje ekonomických aktivit. Značný konfliktní až krizový potenciál se však začal hromadit rovněž v samotné lidské společnosti v důsledku překotného vývoje, bourajícího staré tradiční sociální vazby, které často nebyly plynule nahrazovány žádnou použitelnou náhradou, což vedlo k pocitu odcizení a existenciální tísně u velkých skupin obyvatelstva. Přistupovaly k tomu příkré a mnohdy dále se prohlubující sociální rozdíly, které navíc získaly mezinárodní dimenzi v podobě konzervujícího se rozdělení světa na jeho bohatou a chudou část.

Výše naznačené problémy začaly získávat kvalitativně nový charakter v období posledních zhruba dvou třetiletí, kdy dochází k akceleraci procesů internacionalizace a interdependence, jejichž výrazem se ve stále větší míře stává globalizace světové ekonomiky. Uvedené problémy začíná část vědců stále více chápat jako jeden vnitřně provázaný celek, produkující tzv. *globální problémy lidstva*, jejichž „kvantitativní růst je jasným důkazem toho, že lidstvo zaostává v hledání a nacházení forem, metod a nástrojů, jak čelit urychlující se interdependenci“ (Jeníček – Foltýn, 2003, s. 3). Zrodila se tak dosud velmi mladá disciplína zvaná *globalistika*,¹ zabývající se identifikací uvedených problémů a jejich vzájemných vazeb, která je nezbytným předpokladem postupného odbourávání jejich konfliktního potenciálu a v dlouhodobém časovém horizontu též jejich případného úplného odstranění. Recenzovanou publikaci lze chápat jako velmi podrobný úvod do uvedené disciplíny, kladoucí značný důraz na vystižení vzájemné provázanosti jednotlivých globálních problémů a jejich širších souvislostí. Jejimi autory jsou dva velmi renomovaní a zkušení čeští odborníci na danou problematiku, kteří ve své dosavadní odborné praxi byli očividnými svědky formování uvedené disciplíny.

Recenzovaná kniha se kromě předmluvy skládá ze třinácti kapitol, které jsou seskupeny do čtyř tematických oddílů. První oddíl se dost podrobně zabývá především definicemi a klasifikací globálních problémů, jejich vzájemnými souvislostmi a hierarchií. Podle doc. Jaroslava Foltýna, autora tohoto oddílu, je jejich nejvlastnější příčinou nedostatečná schopnost a vůle předních světových aktérů odpovídajícím způsobem reagovat na asymetrický vývoj světové ekonomiky, politiky a celého lidstva vůbec. „*Globální problémy... vznikají proto, že se opožďuje schopnost lidské civilizace uskutečnit akce a správně použít mechanismy, které by tlumily tuto nerovnovážnost a eliminovaly důsledky nesymetrických forem vzájemné závislosti.*“ (Jeníček – Foltýn, 2003, s. 3.) Tyto problémy lze členit do tří velkých skupin (srov. Jeníček – Foltýn, 2003, s. 5):

- globální problémy intersociální,
- globální problémy přírodně sociální,
- globální problémy antroposociální.

Do první velké skupiny patří problémy, vznikající v důsledku vzájemného působení „*různých společensko-sociálních a ekonomických systémů a globálního soužití lidstva v podmínkách různých hodnotových kritérií a ideologií, jakož i různých reakcí na globální společenské situace se zásadním střetem zájmů*“ (Jeníček – Foltýn, 2003, s. 5). Konkrétně jde zejména o otázky války a míru, respektive zbrojení a odzbrojení; o sociální a ekonomickou zaostalost rozvojových zemí, popřípadě o celý komplexní problém vztahů

mezi Severem a Jihem; o problematiku globální zadluženosti a vztahů mezi dlužníky a věřiteli či o změny mezinárodních ekonomických vztahů v důsledku vědecko-technického pokroku (srov. Jeníček – Foltýn, 2003, s. 5).

Globální problémy přírodně sociální povahy „*pramení z porušení vazeb mezi přírodou a lidskou společností, kdy počet obyvatel roste, přírodní zdroje však zůstávají spíše konstantní... ekonomický růst, konzumní styl života a růst lidských potřeb řadu z těchto obtíží vyvolávají, nebo v důsledku znečištění životního prostředí zhoršují*“ (Jeníček – Foltýn, 2003, s. 6). Do uvedené skupiny patří zejména následující problémy (srov. Jeníček – Foltýn, 2003, s. 6): ekologický, surovinový a energetický, populační a potravinový (respektive nutriční).

Skupina *antroposociálních globálních problémů* „*obsahuje všelidské problémy sociální, kulturní a humanitárně etické povahy*“ (Jeníček – Foltýn, 2003, s. 6). Patří sem „*různé druhy nerovného přístupu ke vzdělání, zdravotní péči, bydlení, kultuře, lidským právům, popř. i závažné nedostatky v jejich zabezpečování nebo disharmonický, nekontrolovatelný rozvoj (např. překotná urbanizace) apod.*“ (Jeníček – Foltýn, 2003, s. 6). Lze říci, že existuje dost úzká vazba mezi intersociálními a antroposociálními globálními problémy, neboť některé problémy intersociální povahy, zejména výrazné sociálně-ekonomické zaostávání (především některých částí) rozvojového světa, mají za následek dramatické zostřování různých projevů antroposociálních problémů, a to především v některých nejpostiženějších oblastech.

V současné době je dost rozšířen názor, že „*každý z globálních problémů může při nekontrolovatelném vývoji ohrozit celou lidskou civilizaci*“ (Jeníček – Foltýn, 2003, s. 7). Vzhledem k tomu je hierarchizace globálních problémů z hlediska jejich absolutní priority značně diskutabilní. Používá se však členění z hlediska určité logiky při jejich řešení a odstraňování. V tomto smyslu hovoříme o globálních problémech *ultimativních*, „*jejichž vyřešení podmiňuje existenci a způsob života lidstva v tom nejzákladnějším slova smyslu*“ (Jeníček – Foltýn, 2003, s. 9), *základních*, které „*podmiňují vyřešení ultimativních problémů a rozsahem své působnosti jsou velmi obecné*“ (Jeníček – Foltýn, 2003, s. 9), a *elementárních*, jež „*jsou poměrně úzké rozsahem svého působení a jejich vymezení je nejkonkrétnější*“ (Jeníček – Foltýn, 2003, s. 9).

Druhý oddíl recenzované publikace se velmi podrobně (mnohdy včetně různých technických detailů, prozrazujících autorovy solidní znalosti z oblasti přírodních věd) zabývá *přírodně sociálními globálními problémy*, byť v úvodním oddíle knihy je řečeno, že na první místo bývají obvykle řazeny intersociální problémy (srov. Jeníček – Foltýn, 2003, s. 5). Uvedený oddíl se skládá ze čtyř kapitol. První z nich se zabývá *energetickým a surovinovým problémem*. Její autor doc. Vladimír Jeníček zde značně podrobně a obsáhle popisuje různé aspekty využívání dostupných zdrojů současnou civilizací i možnosti substituce vyčerpatelných surovin a zároveň poukazuje na to, že velké rezervy existují, pokud jde o zvyšování účinnosti využívání dostupných zdrojů. Přitom dospívá k závěru, že „*technologický základ průmyslové společnosti musí být transformován – zaměněn čistšími, zdroje šetřícími technologiemi – má-li probíhat udržitelný rozvoj*“ (Jeníček – Foltýn, 2003, s. 31).

Druhá kapitola uvedeného oddílu se věnuje *problému životního prostředí* (environmentální problém). Podle autorova názoru v současné době existují následující nejzávažnější ekologické problémy: ohrožení globálních biosférických systémů, redukce biologického bohatství Země (ztráta druhové rozmanitosti, devastace přírodních ekosystémů) a zmenšující se přírodní zdroje, mezi něž řadí především sladkou vodu a zemědělskou půdu. Nejznepokojivějším důsledkem uvedených problémů a různých kombinací jejich působení je vznik faktorů, vedoucích k přímému ohrožení zdraví lidí, jako je závadná pitná voda, nebezpečné odpady, znečištěné ovzduší, ionizující záření, přírodní katastrofy iniciované změnami klimatu, ekologické havárie aj. Současný stav autor hodnotí jako ekologickou krizi, která „*má mnoho příčin. Zahrnuje chudobu, nedbalost, hrabivost – a především selhání*“

při správě Země. Tato krize nemá jednoduché nebo jednotné řešení. Navíc je mnoho důvodů očekávat, že nepřijemná ekologická překvapení leží ještě před námi.“ (Jeníček – Foltýn, 2003, s. 79.) Součástí této kapitoly je rovněž rozbor vývoje mezinárodní spolupráce při řešení ekologických problémů.

Rozpornost současného stavu světa odhaluje snad nejmarkantněji vývoj *populačního problému*. Paralelně zde totiž existují jeho dvě zcela protichůdné podoby. Na jedné straně přetrvávající, byť již v podstatě doznívající „populační exploze“ ve většině rozvojových zemí, na druhé straně nedostatečná porodnost a stárnutí populace ve většině vyspělých států, vyvolávající nebývalý tlak na sociální a zdravotní systémy. Autor uznává, že trend stárnutí populace „začíná být snad dramatictější než populační exploze“ (Jeníček – Foltýn, 2003, s. 104). Nepříznivý populační vývoj ve většině vyspělých zemí vyvolává řadu velmi znepokojivých otázek, které podle mého názoru směřují až k samé podstatě liberálního ekonomického a společenského řádu, jenž je dnes ve všech vyspělých státech v té či oné podobě nebo modifikaci uplatňován. Autor této kapitoly však ve svém výkladu zůstává zcela na půdorysu liberálního přístupu, který se vyhýbá odpovědím na otázky, které by mohly zpochybnit některá východiska (či dogmata?), na nichž uvedený řád spočívá. V textu se tak objevují otázky, jako „*co se stane s národy, u nichž už dnes úmrtnost převažuje nad porodností? Zmizí ze scény, nebo budou agresivně [?? – pozn. aut.] usilovat o přežití za každou cenu [?? – pozn. aut.]?*“ (Jeníček – Foltýn, 2003, s. 104.) Autor na ně však nenabízí žádnou odpověď.

V uvedené souvislosti by bylo vhodné si všimnout zajímavého rozporu. Vyspělé země (a jejich mezinárodní instituce) na jedné straně s naprostou samozřejmostí doporučují svůj liberální řád jako univerzální řešení, zaručující pro všechny ekonomickou prosperitu a blahobyt, zatímco na druhé straně si téměř vůbec nekladou otázku, zda je tento řád dlouhodobě schopen zajistit biologické přežití národů, které ho uplatňují.² Pokračování stávajícího trendu populačního vývoje ve vyspělých státech přitom vyvolává hrozbu sociálního napětí. Jako relativně nejsnazší řešení se zdá cílená proimigrační politika, snažící se změnit poměr mezi obyvatelstvem v produktivním a postproduktivním věku, která však bude mít za následek mj. postupné změny identity společností řady západních zemí. Není vyloučené, že za určitých předpokladů by se do popředí světového vývoje mohly někdy v budoucnu dostat národy a civilizace (např. islámská), jimž se podaří vyhnout oslabení rodiny a zabránit negativnímu populačnímu vývoji.

Poslední kapitola druhého oddílu se dost podrobně zabývá *potravinovým problémem*. Rovněž tento globální problém se ve vyspělé a rozvojové části současného světa projevuje protichůdným způsobem, neboť na jedné straně existuje ve velké části rozvojového světa „*obecný nedostatek potravin, který postihuje velkou část obyvatelstva, která trpí hladomorem, podvýživou a s tím spojenými nemocemi*“ (Jeníček – Foltýn, 2003, s. 111). V rozvinutých zemích naproti tomu „*existuje nadměrný příjem potravin a nevhodné složení potravy, které se projevuje otýlostí a má za následek mnohé civilizační choroby*“ (Jeníček – Foltýn, 2003, s. 111). Globální potravinový problém má v současném světě velmi různorodé podoby a v žádném případě nemá pokaždé charakter absolutní podvýživy a chronického hladu, neboť existují různé formy skrytého hladovění, spojeného s nedostatečným přísunem energie a s nevhodnou jednostrannou skladbou potravy. Řešení potravinového problému autor vidí v kombinaci určitých krátkodobých (potravinová pomoc), střednědobých (mj. podpora makroekonomické stability a rozvoj infrastruktury) a dlouhodobých (podpora udržitelného ekonomického růstu, potravinové produkce a rozvoje lidských zdrojů) opatření.

Třetí oddíl recenzované publikace, jehož autorem je doc. Jaroslav Foltýn, úhrnně pojednává o *antroposociálních a intersociálních* globálních problémech současného světa. Jeho výklad je rozdělen do pěti kapitol. První z nich, zabývající se vývojem pojmu *rozvojová země*, má poněkud teoretičtější charakter. Autor si zde všimá především různých pojetí zaostalosti a klasifikací stupně nerozvinutosti a nerovnosti mezi zeměmi při rozdělování příjmů.³

Další kapitola třetího oddílu si všímá *globálních problémů chudoby a zadluženosti*. Autor se zde zabývá genezí problému zadluženosti rozvojových zemí v poválečném období. Podle jeho názoru jde o problém, jehož kořeny spočívají v některých aspektech současného systému mezinárodních ekonomických vztahů. Proto: „*Může být postupně likvidován... pouze celosvětovým úsilím a ve spojitosti s řešením jiných globálních problémů, jmenovitě se změnou systému mezinárodních vztahů, vztahů rozvinutých a nerozvinutých zemí...*“ (Jeníček – Foltýn, 2003, s. 169.) S růstem zadluženosti částí rozvojových států úzce souvisí další rozevírání „*nůžek*“ mezi bohatými a chudými zeměmi světa i absolutní růst chudoby. Růst chudoby a nerovnosti na mezinárodní i národní úrovni je podle autora způsoben „*zanedbáním určitých funkcí ekonomických vztahů na úrovni mezinárodní a selháváním sociálních zřetelů na úrovních národních*“ (Jeníček – Foltýn, 2003, s. 171). Nejde tedy o nějaký technický problém, nýbrž o problém, mající své hluboké sociálně-ekonomické kořeny.

S problematikou chudoby a zadluženosti úzce souvisí rovněž obsah další kapitoly, která se zabývá aktuálními *problémy současného systému mezinárodních ekonomických vztahů* a možnostmi jeho změny za účelem „*omezení asymetrických a posílení symetrických forem mezinárodních ekonomických vztahů*“ (Jeníček – Foltýn, 2003, s. 184). Podle autora svou relevanci dosud úplně neztratila koncepce tzv. *Nového mezinárodního ekonomického řádu*, která se poprvé objevila v polovině 70. let, byť některé její akcenty jsou v nových podmínkách po zhroucení bipolárního rozdělení světa dost odlišné. Její podstata však „*zůstala v zásadě totožná – totiž změnit podmínky interakce mezi hospodářsky rozvinutými zeměmi a zeměmi méně rozvinutými*“ (Jeníček – Foltýn, 2003, s. 185). Velký význam pro dosažení této změny autor přikládá dokončení liberalizace světového obchodu a ulehčení přístupu rozvojových zemí k výsledkům vědy a techniky.

Předposlední kapitola třetího oddílu se věnuje *globálním problémům války a míru*. Autor v ní konstatuje, že konec studené války v žádném případě neznamenal automatické výrazné snížení výdajů na zbrojení. Zpočátku sice k poklesu došlo, avšak po určité době začaly tyto výdaje opět stoupat. Ve vztahu k boji s chudobou představuje zbrojení dvojí problém. Ve vyspělých zemích totiž pohlcuje prostředky, které by alespoň částečně mohly být vynaloženy na rozvojovou pomoc. Zároveň je tu i zbrojení v samotných rozvojových státech, jež spotřebovává prostředky, naléhavě potřebné na sociálně-ekonomický rozvoj.

Poslední kapitola třetího oddílu si všímá *všelidských problémů sociální, humanitární, kulturní a bezpečnostní povahy*. Tyto problémy jsou podle autora názoru v jistém smyslu odvozeny od základních globálních problémů (srov. Jeníček – Foltýn, 2003, s. 5–6), neboť vznikají „*osamostatňováním se sociální, eticko-humanitární a kulturní dimenze, které každý z původních »velkých« globálních problémů samozřejmě obsahoval již dříve. Ale jejich všelidský charakter, globální dosahy a dopady se postupně začaly formovat do nových, samostatně se profilujících globálních problémů.*“ (Jeníček – Foltýn, 2003, s. 205.) Konkrétně jde o následující problémy: o šíření sociální nerovnosti, o šíření epidemií a drogových závislostí, o nekontrolovatelnou migraci, o růst městských aglomerací a o terorismus.

Závěrečný oddíl recenzované publikace se zabývá problematikou trvale udržitelného rozvoje, který je chápán jako určitý komplexní lék na výše popsané globální problémy. Stručně popisuje geneze uvedeného pojmu a její některé definice. Za klasickou je označena definice, uveřejněná ve zprávě *Naše společná budoucnost* z roku 1987, zpracované Světovou komisí pro životní prostředí a rozvoj: „*Udržitelný rozvoj zajišťuje potřeby současnosti, aniž by omezoval možnosti uspokojit potřeby budoucích generací. Hospodářský rozvoj vždy přináší rizika poškozování životního prostředí. Ale rozhodující činitelé politického a hospodářského života musí usilovat o to, aby rozvíjející se ekonomiky byly pevně spjaty se svými ekologickými kořeny.*“ (Jeníček – Foltýn, 2003, s. 220.) Doc. Jeníček, autor této části knihy, se zamýšlí mj. nad absencí všeobecně akceptovaných ukazatelů, vyjadřujících míru dosažení trvale udržitelného rozvoje ze strany jednotlivých států i světového společenství jako celku, což ovšem neznamena, že by neexistovaly četné pokusy ta-

kovéto ukazatele zkonstruovat (viz např. *koeficient vlivu hrubého domácího produktu na životní prostředí* /srov. Jeníček – Foltýn, 2003, s. 240/). Úspěšnost rozvoje jednotlivých zemí je tak dosud ve zcela převažující míře hodnocena na základě poněkud jednostranně orientovaných ekonomických indikátorů, jako je hrubý domácí produkt, což je způsobeno zejména chybným předpokladem, že „přírodní zdroje jsou tak rozsáhlé a neomezené, že nemají žádnou mezní hodnotu“ (Jeníček – Foltýn, 2003, s. 238).

Autor této části publikace podává rovněž nástin určité typologie přívrženců uvedené koncepce na základě metod, s jejichž pomocí chtějí docílit přechod na trajektorii vývoje, respektujícího zásady trvale udržitelného rozvoje (srov. Jeníček – Foltýn, 2003, s. 226–228). Konkrétně jde o tzv. *reformisty*, kteří se domnívají, že žádoucího vývoje je možné dosáhnout při pokračování stávajících trendů (důraz na ekonomický růst), do nichž budou postupně implementovány prvky ekologické šetrnosti a udržitelnosti, a o tzv. *reformátory*, kteří prosazují hledání alternativ ke stávajícímu modelu ekonomického rozvoje (vždy ovšem při plném respektování zásad demokracie a otevřené společnosti). Já zde však poněkud postrádám alespoň náznak polemiky s odpůrci koncepce trvale udržitelného rozvoje, která by, byť velmi stručně, objasňovala jejich ideová východiska. Určitou stručnou charakteristiku překážek stávících se do cesty prosazení koncepce trvale udržitelného rozvoje je však možné nalézt v další kapitole v souvislosti s vývojem v České republice (srov. Jeníček – Foltýn, 2003, s. 257).

Poslední kapitola recenzované práce, jejímž autorem je opět doc. Jeníček, poněkud ne-logicky začleněná do oddílu, zabývajícího se problematikou trvale udržitelného rozvoje z globálního hlediska, se věnuje *implikacím globálních problémů z hlediska České republiky* (ČR). Je zde konstatováno, že v období po pádu komunistického režimu naše země dosáhla velmi výrazného pokroku v oblasti zlepšování standardů životního prostředí, což bylo způsobeno především rychlým útlumem různých ekologicky nešetrných výroby, avšak v opačném směru zde působil trend rychlého rozvoje individuální automobilové dopravy.

Uvedená kapitola je uzavřena velmi stručnou částí, zabývající se populačním vývojem v České republice během zmíněného období. Výklad se však omezuje pouze na konstatování vcelku všeobecně známých skutečností o mimořádně varovných tendencích v této oblasti, které jsou ještě výrazně méně příznivé než ve většině ostatních zemí západního světa: „Podle nejnovějších demografických prognóz OSN bude žít za padesát let v České republice osm a půl milionu obyvatel [dnes zhruba 10,3 mil. obyvatel – pozn. aut.]. Čtyřem lidem z deseti bude šedesát nebo víc a tato skupina bude třikrát početnější než množina dětí školou povinných.“ (Jeníček – Foltýn, 2003, s. 260.) Udržení elementárních základů sociální soudržnosti, bez níž je stabilita společnosti stěží myslitelná, by se v takto strukturované společnosti mohlo ukázat jako obtížně řešitelný problém. Autor se však bohužel ani nepokouší o nastínění možných nástrojů (snad s výjimkou imigrace), jejichž použití by mohlo alespoň dílčím způsobem korigovat výše uvedené trendy, což plně odpovídá jeho obecnému přístupu k tomuto problému (viz kapitola 5).⁴

Recenzovaná kniha svou komplexností pojetí dané problematiky představuje v naší odborné literatuře dosud ojedinělé dílo. Lze říci, že přináší opravdu ucelený přehled základů disciplíny zvané globalistika, které jsou východiskem pro další teoretickou reflexi jednotlivých problémů v širších společenských souvislostech. Tento přehled je přitom doplněn nepřeborným množstvím empirického materiálu, dokládajícího tvrzení uvedená v knize, který je do velké míry zpracován do tabulek a grafů (celkové přehlednosti práce by ovšem prospělo uvedení jejich seznamů). Pozitivně je nutné hodnotit zařazení krátkého, ale obsažného věcného rejstříku. Rozsah záběru výkladu prezentovaného v knize svědčí o hlubokých znalostech autorů a o jejich orientaci v širších souvislostech dané problematiky. Mezi obsahem jednotlivých kapitol existují určité tematické překryvy (např. mezi kapitolou 4 a 12 při výkladu pojmu trvale udržitelný rozvoj nebo při popisu výsledků johannesburského summitu z roku 2002), které však nikde nepřekračují únosnou míru. Publikaci je možné doporučit širokému okruhu zájemců, a to jak z řad odborné, tak

RECENZE

i široké veřejnosti. Odborníkům ze společenskovědní oblasti totiž nabízí mnohdy originální pohledy na problematiku budoucnosti lidstva a jejich možných úskalí i ohrožení, což jsou témata, která by měla být široce reflektována v různých oblastech výzkumu, zatímco laikům, jimž není budoucnost lidské civilizace lhostejná, přináší srozumitelnou formou podaný výklad o nejzávažnějších hrozbách, vyplývajících ze současného vývoje, a většinou také o tom, jakým způsobem by jim bylo možné čelit.

Jan Hřích

¹ Pokud jde o definici globalistiky srov. Jeníček – Foltýn, 2003, s. VII a 7.

² Rovněž populační problém ve vyspělých státech je samozřejmě třeba chápat v jeho časovém vývoji. Je nutné zdůraznit, že ve většině západních zemí byl v poválečném období po několik desetiletí populační vývoj z hlediska požadavku zajištění sociální stability relativně příznivý. K jeho výraznému zvratu dochází až v 80. letech 20. století, což podle mého názoru souvisí s nástupem neoliberální vlny, která s sebou přináší zvýšený ekonomický tlak na široké vrstvy pracujících a do popředí vynáší hodnoty (především bezbřehý individualismus), které jsou někdy těžko slučitelné se založením a udržením rodiny.

³ Pro ilustraci této nerovnosti autor používá na straně 148 tzv. Giniho koeficient, který matematicky vyjadřuje rovnost, respektive nerovnoměrnost v rozdělení příjmů mezi zeměmi.

⁴ Za určitý náznak toho, že si odpovědní činitelé a snad i významná část společnosti České republiky začínají do důsledku uvědomovat závažnost situace, by snad mohla být považována dost dramatická formulace z vládního prohlášení kabinetu Stanislava Grosse ze srpna 2004: „Vláda považuje za svou prioritu úsilí o překonání kritického stavu demografického vývoje v ČR, který ohrožuje budoucnost naší společnosti a našeho národa.“ (<http://www.mzv.cz/www/mzv/default.asp?ido=14539&idj=1&amb=1&ikony=&trid=1&prsl=&poc1=>)